

12-06-2008

Sagsnr.
2007-76645

Dokumentnr.
2008-309022

Sagsbehandler
Karen Maass

Handlingsplan for læsning, BUU 180608

Børne- og Ungdomsudvalget har den 30. januar 2008 vedtaget "Læsepolitik i Københavns Kommune 0-18 år". Forvaltningen har på den baggrund udarbejdet "Handlingsplan for læsning" med repræsentanter fra de faglige organisationer og de lokale distrikter. Der har løbende været dialog med de faglige organisationer senest på møde mandag den 9. juni 2008, hvor det endelige udkast til handlingsplanen blev godkendt.

Det er forvaltningens hensigt at udsende en pjece indeholdende både "Læsepolitik i Københavns Kommune 0-18 år" og "Handlingsplan for læsning" til samtlige dagtilbud, skoler og fritidsinstitutioner samt andre interessenter.

Sammen med handlingsplanen har forvaltningen udarbejdet et notat om arbejdet med læsning og læsepolitik i 6 – byerne og andre kommuner.

Der vedlægges endvidere notat om læsning i Københavns Kommune.

Bilag:

1. Handlingsplan for læsning i Københavns Kommune
2. Notat om læsning i 6 – byerne
3. Notat om læsning i Københavns Kommune

Pædagogik og Læring

Islands Brygge 37
2300 København S

Telefon
3366 4125

Telefax
3366 7053

EAN nummer
5798009383730

www.kk.dk

Handlingsplan for læsning

Børne- og Ungdomsudvalget har den 30. januar 2008 vedtaget en Læsepolitik for Københavns Kommune. Læsepolitikken skal ses i sammenhæng med andre indsatser og det almene arbejde med børns sprog- og læseudvikling herunder sprogvurdering af 3-årige med pædagogisk opfølgning, 5-års status, sprogvurdering i børnehaveklassen, kommunale og nationale læsetest i folkeskolen og tilbud om lektielæsning i fritidstilbud.

Børne- og Ungdomsudvalget (BUU) har indført et mål- og rammestyringskoncept. Det betyder, at de politisk fastsatte mål skal omsættes til virkelighed i en selvforvaltningsmodel, hvor der er rum til dels at prioritere inden for rammen og dels at vælge de indsatser og metoder, der passer bedst til institutionen eller skolens situation.

En forudsætning for mål- og rammestyring samt udvikling af kvaliteten er, at forvaltningen og institutionerne kan dokumentere, evaluere og efterfølgende bruge erkendelserne til at øge kvaliteten. I handlingsplanen indgår der forslag til, hvordan indsats, dokumentation, evaluering og opfølgning kan foregå i dagtilbud, skole og fritidsinstitutioner.

De efterfølgende handlingsplaner for læsning på skole og institutionsområdet er veje til at nå målene i læsepolitikken. Skoler og institutioner er selvfølgelig forpligtede på det lovgivningsmæssige grundlag. Handlingsplanen er udarbejdet i samarbejde med repræsentanter fra de faglige organisationer og de lokale københavnske distrikter.

Nedenfor følger Københavns Kommunes handlingsplan for dagtilbud, skole og fritid.

Dagtilbud

1. Børne- og ungdomsforvaltningens understøttelse til handlingsplan på skoleområdet

I dagtilbud har opmærksomheden i en årrække været rettet mod børnenes sprogudvikling. Fokus har været på børnenes verbale sprogudvikling og kommunikative kompetencer. Læsepolitikken skal sikre, at der også rettes opmærksomhed på de 0 til 6-årige børns tidlige erfaringer med skriftsproget, og processen hvor børnene aktivt tager læsning og skrivning i brug.

Det talte sprog er kendetegnet ved at være meget situationsbundet. Det vil sige at de to, der taler sammen ofte kender hinanden, og de befinder sig typisk det samme sted på samme tidspunkt. En samtale vil derfor ofte forekomme meget indforstået. Skriftsproget er i langt højere grad situationsuafhængigt, da afsender og modtager ikke nødvendigvis kender hinanden eller befinder sig i den samme situation. Her er det nødvendigt at forholde sig til hvad modtageren i forvejen ved om emnet og formulere sig langt mere præcist.

Det moderne samfund er en udpræget skriftkultur – skriftligheden dominerer i næsten alle aspekter af tilværelsen. Hvis børn allerede i småbørnsalderen får et naturligt forhold til skriftsprog, kan det betyde, at de får lettere ved at mestre de skriftsproglige udfordringer livet bringer og derved lettere ved at begå sig og eksistere i denne virkelighed.

Det pædagogiske personale skal ikke være lærere, og der er ikke tale om, at de skal forestå en formel læseundervisning, men ved at integrere skriften på en sjov, naturlig og meningsfuld måde i barnets kendte omgivelser og daglige aktiviteter kan vi være med til at give barnet endnu et redskab til kommunikation og erkendelse. Hvis barnets leg kombineres med ord og bogstaver som visuelle figurer, kan vi hjælpe det med at forbinde dets egen verden med det skrevne sprog.

Vi ved i dag, at der eksisterer en række konkrete sproglige og skriftlige forudsætninger hos det lille barn, der hænger nøje sammen med udviklingen af barnets læse- og skrivefærdigheder på længere sigt. Ved at styrke den samlede indsats i de tidlige år, skaber vi ikke bare generelt forbedrede muligheder for alle børn, men er samtidig med til at støtte de børn, der er i risiko for ikke at tilegne sig disse afgørende forudsætninger, og som dermed ikke vil kunne udvikle tilstrækkelige læse- og skivemæssige kompetencer på længere sigt. Derfor er det vigtigt, at de børn, der ikke selv er opsøgende eller viser umiddelbar interesse for skriftsproget, medtænkes og inddrages i indsatsen. Fokus på læsning og skriftsprog på 0-6 års området er altså ikke sat i verden for kun at forberede børnene på skolens formelle læse- og skriveundervisning, men er et selvstændigt og uvurderligt indsatsområde og et kæmpe stykke forebyggende arbejde, der kan være med til at give alle børn de samme muligheder for at opnå et helt og fuldt liv som læsende og skrivende individer.

Denne handlingsplan vil beskrive en række indsatsområder hvorigennem børn støttes i tilegnelsen af sprog, begreber og symboler, samt forhåbentligt vil give dem lyst til at udforske skriftsproget og dets muligheder yderligere:

- Relation, interaktion og kommunikation
- Begrebsdannelse og sprogudvikling
- Skriftsprog
- Skriftsprogsstimulerende miljø
- Metasproglig bevidsthed.

Hvert indsatsområde efterfølges af en række anbefalinger til inspiration.

1a) Indsats

Generel understøttelse af indsatsen inden for dagtilbud.

1b) Organisering

Det anbefales at der i hvert af de 8 distrikter udpeges en ansvarlig, der skal understøtte distriktets implementering af læsepolitikken inden for 0 til 6-års-området. Vedkommende kan eventuelt indgå i et netværk med de personer, der har samme funktion i de andre distrikter.

Indsatsen skal beskrives og integreres i arbejdet med årsplaner og pædagogiske læreplaner og skal fremover indgå som en del af det obligatoriske tilsyn.

1c) Vidensdeling og kompetenceudvikling

Forvaltningen understøtter formidling af forskning og ny viden på læseområdet

Forvaltningen sikrer kompetenceudvikling inden for følgende temaer:

- Sprogudvikling
- Tosprogethed / dansk som andetsprog
- Skriftsprogets betydning for læse- og skriveudviklingen.

1d) Dokumentation

Institutionernes årsplan med læreplan.

Indsatsen indgår som en del af det obligatoriske tilsyn.

2. Dagtilbuddets handlingsplan for de 0-3-årige

2a) Indsats

Relation, interaktion og kommunikation

Interaktionen i en god relation mellem det lille barn og den voksne er basis for at barnet skaber positive erfaringer og kompetencer som grundlag for den kommunikative og sproglige udvikling.

Anbefalinger vedr. det helt lille barn:

- Vær opmærksom på barnets lyd - giv svar - og udvid barnets lydige udtryk gennem leg
- Læg mærke til barnets gestus og blikretning og sæt ord på det I ser og gør i fællesskab.

Et samtalerum er det *rum*, der skabes mellem to mennesker, der taler sammen. I en voksen-barn samtale er rollerne givet på forhånd, da den voksne er den dominerende og derfor har stor indflydelse på skabelsen af samtalerummet. Den voksne kan være aktivt understøttende for samtalen og barnets sproglige udfoldelse, og i samtalen med den voksne lærer barnet om sprogets form og funktion. I en barn-barn samtale er rollefordelingen ikke givet på forhånd, det er i denne samtale, barnet trækker på sine tidligere erfaringer fra eksempelvis samtaler med voksne. Et godt samtalerum giver barnet mulighed for trygt at kunne udfolde sig sprogligt.

Anbefalinger:

- Sikre dig barnets opmærksomhed gennem øjenkontakt
- Hold pauser
- Skift svære ord ud med lidt lettere ord, hvis det kan fremme forståelsen
- Referer til nærværende ting/begivenheder
- Sæt ord på handlinger
- Stil uddybende og interesserede spørgsmål.

Begrebsdannelse og sprogudvikling

Det er fortsat nødvendigt at have opmærksomhed på børnenes generelle sprogudvikling på modersmål såvel som på andetsprog. Børnene skal tilegne sig kommunikative kompetencer, så de via kommunikation med andre børn og voksne kan udvide deres begrebs- og erfaringsgrundlag. Børnene skal kende til de sociale spilleregler, der er i forbindelse med en samtale, og de skal udvikle redskaber til at tackle svære kommunikative situationer, som fx hvis de ikke forstår, hvad der bliver sagt, eller hvis de ikke formår at udtrykke det, de gerne vil. Efterhånden skal børnene opfordres til at bruge sproget uafhængigt af den konkrete situation med henblik på stimulering af barnets begyndende abstrakte tænkning.

Anbefalinger:

- Opleve og erfare sprog gennem dagligdagens samspil
- Anspore barnet til at turde bruge sproget gennem anerkendende kommunikation
- Introducere barnet til nye begreber og temaer – gerne med udgangspunkt i fælles oplevelser
- Støtte barnet i at skabe egne fortællinger
- Benytte billeder og bøger dialogisk og som udgangspunkt for samtale

- Synge sange med fagter, rim og remser.

Skriftsprog

Ofte udspringer børns interesse for at skrive af at tegne. Børn laver grafiske symboler, der ligner skrift – denne form for skrivning kaldes *at skrible* (Hagtvet 1988¹). Formålet med *skriblerierne* er at kommunikere. Som for eksempel når børn *skribler* en titel på deres tegning eller sætter noget, der ligner en underskrift nederst på værket. Børns interesse for skrivning fører ofte til en interesse for læsning, og derfor er leg med skriftsproget et vigtigt led i børns videre læseudvikling.

Anbefalinger:

- Der skal være let adgang til tegne- og skriveredskaber
- Barnet skal opfordres til at lave egne skriblerier
- Symboler og skrifttegn gøres synlige for barnet (fx navn i garderobe, legoklodser med tal, symboler og bogstaver, små skilte, barnets familiefoto med navne osv.)
- Arbejde med barnets egne ordkort (hjemmelavede kort med ord som barnet har vist interesse for fx *mor, far* eller navne på vigtige personer i barnets liv)
- Inddrage digitalkamera og computer og sammen med barnet skrive en historie til billederne – barnet kan eventuelt selv skrible en tekst.

Via højtlesning får børn en mulighed for at møde skriftsproget og derved erfare, at skriftsproget skiller sig ud fra det verbale sprog, og at det gemmer på nye og spændende historier. Derudover møder børnene et bredere og mere nuanceret sprogligt indhold end i det talte sprog og får dermed gode muligheder for sprog- og videnstilegnelse.

Anbefalinger:

- Oplæsning af god børnelitteratur (fx bøger hvor tekst og billede passer sammen, bøger hvor handlingen er virkelighedsnær, bøger der appellerer til de helt små børns følelser og erfaringer osv.)
- Oplæsning i små grupper, så alle kan se bogens illustrationer og/eller skrift
- Adgang til god børnelitteratur på dansk, på andre sprog og med andre skrifttegn
- Legelæsning (fx når barnet leger, det læser en kendt bog op for sin bamse).

Skriftsprogsstimulerende miljø

Man ved ikke, hvornår børns læse- og skriveudvikling starter, men man ved, at grundlaget lægges tidligt, og at kompetencen langsom vokser frem. Hvorvidt forudsætningerne grundlægges til den videre udvikling afhænger meget af det miljø, børnene befinder sig i.

Et skriftsprogsstimulerende miljø er en meningsdannende ramme, hvori barnet får mulighed for at opleve skriftsproget i brug, har adgang til forskellige skriftmedier og kan gøre sig erfaringer med skriftsproget og dets forskellige udtryk og genrer.

Anbefalinger:

- Der skal være let adgang til tegne- og skriveredskaber
- Symboler og skrifttegn skal være synlige for barnet
- Barnet skal se skriftsproget blive anvendt fx navnelister, huskesedler, opskrifter osv.

¹ Skriftsprogsudvikling gennem leg. Stimulering til opdagende læsning i førskolealderen af Bente Eriksen Hagtvet. Gyldendal, 1988.

- Adgang til god børnelitteratur på dansk, på andre sprog og med andre skrifttegn.
- Oplæsning af god børnelitteratur
- Indretning af læsekrog
- Etablering af samarbejde med det lokale børnebibliotek
- Anvende it-baserede materialer.

Metasproglig opmærksomhed

Metasproglig opmærksomhed, ofte kaldet *sproglig opmærksomhed*, bruges om evnen til at betragte sprog ”udefra” eller ”ovenfra”. Denne evne udvikles gradvist, hvor den mest avancerede grad er, når barnet kan udtrykke sin bevidsthed med ord. Men også helt små børn og børn med dansk som andetsprog kan have en fornemmelse for sprogets form og system, selv om de endnu ikke har lært at sætte ord på. Denne fornemmelse kan fx komme til udtryk, når barnet sprogligt korrigerer sig selv eller en af sine kammerater. Små børns glæde for rim og remser afspejler ligeledes en fornemmelse for sprogets forside.

Sproglig opmærksomhed udvikles gennem erfaring, og her kan de tosprogedes børns tidlige erfaring med flere sprog og skrifttyper inddrages i det pædagogiske arbejde.

Anbefalinger:

- Lyttelege
- Lege med sprogets lyde (fx rim, remser og sange)
- Tale om sproget med barnet – læg op til undren
- Inddrage det tosprogedes barns erfaringer med modersmålet (fx tale om hvordan man siger *mor* på barnets modersmål, eller hvordan man skriver barnets navn på modersmålet)
- Kigge i bøger med forskellige skrifttegn.

2b) Organisering

Som en del af implementeringen anbefaler forvaltningen at inddrage forældrene.

Forældrene skal kunne læse om indsatsen i årsplanen.

Rækken af anbefalinger i denne handlingsplan kan anvendes i samarbejdet med forældrene.

2c) Vidensdeling og kompetenceudvikling

Vidensdeling skal finde sted til ledermøder, temadage og/eller netværksdage arrangeret af distriktsforvaltningen.

Den enkelte institution har ansvaret for, at der sker en løbende kompetenceudvikling inden for følgende temaer:

- Sprogudvikling
- Tosprogethed / dansk som andetsprog
- Skriftsprogets betydning for læse- og skriveudviklingen.

2d) Dokumentation

Indsatsen skal integreres i arbejdet med årsplaner og pædagogiske læreplaner og skal fremover beskrives og evalueres inden for disse rammer.

Derudover skal den pædagogiske praksis afspejle det øgede fokus på barnets tidlige læse- og skriveerfaringer. Dvs. give alle børn mulighed for en optimal sprogudvikling samt kendskab til sprogets mange konventioner og former, og give alle børn mulighed for gennem leg at gøre sig erfaringer med skriftsproget.

3. Dagtilbuddets handlingsplan for de 3-6-årige

3a) Indsats

Relation, interaktion og kommunikation

Et samtalerum er det *rum*, der skabes mellem to mennesker, der taler sammen. I en voksen-barn samtale er rollerne givet på forhånd, da den voksne er den dominerende og derfor har stor indflydelse på skabelsen af samtalerummet. Den voksne kan være aktivt understøttende for samtalen og barnets sproglige udfoldelse, og i samtalen med den voksne lærer barnet om sprogets form og funktion. I en barn-barn samtale er rollefordelingen ikke givet på forhånd, det er i denne samtale, barnet trækker på sine tidligere erfaringer fra eksempelvis samtaler med voksne. Et godt samtalerum giver barnet mulighed for trygt at kunne udfolde sig sprogligt.

Anbefalinger:

- Sikre dig barnets opmærksomhed gennem øjenkontakt
- Hold pauser
- Skift svære ord ud med lidt lettere ord, hvis det kan fremme forståelsen
- Referer til nærværende ting/begivenheder
- Sæt ord på handlinger
- Stil uddybende og interesserede spørgsmål.

Begrebsdannelse og sprogudvikling

Det er fortsat nødvendigt at have opmærksomhed på børnenes generelle sprogudvikling på modersmål såvel som andetsprog. Børnene skal tilegne sig kommunikative kompetencer, så de via kommunikation med andre børn og voksne kan udvide deres begrebs- og erfaringsgrundlag. Børnene skal kende til de sociale spilleregler, der er i forbindelse med en samtale, og de skal udvikle redskaber til at tackle svære kommunikative situationer, som fx hvis de ikke forstår, hvad der bliver sagt, eller hvis de ikke formår at udtrykke det, de gerne vil. Børnene skal opfordres til at bruge sproget uafhængigt af den konkrete situation med henblik på stimulering af barnets abstrakte tænkning.

Anbefalinger:

- Opleve og erfare sprog gennem dagligdagens samspil
- Anspore barnet til at turde bruge sproget gennem anerkendende kommunikation
- Introducere barnet til nye begreber og temaer
- Støtte barnet i at skabe egne fortællinger
- Benytte billeder og bøger dialogisk og som udgangspunkt for samtale
- Synge sange, rim og remser.

Skriftsproget

Ofte udspringer børns interesse for at skrive af at tegne. Børn laver grafiske symboler, der ligner skrift – denne form for skrivning kaldes *at skrible* (Hagtvet 1988²). Formålet med *skriblerierne* er at kommunikere. Som for eksempel når børn *skribler* en titel på deres tegning eller sætter noget, der

² Skriftsprogsudvikling gennem leg. Stimulering til opdagende læsning i førskolealderen af Bente Eriksen Hagtvet. Gyldendal, 1988.

ligner en underskrift nederst på værket. Børns interesse for skrivning fører ofte til en interesse for læsning, og derfor er leg med skrivning et vigtigt led i børns videre læseudvikling.

Anbefalinger:

- Der skal være let adgang til tegne- og skriveredskaber
- Barnet skal opfordres til at lave egne skriblerier (fx kan skrift indgå som en del af rollelegen: indkøbssedler, breve o. lign.)
- Symboler og skrifttegn gøres synlige for barnet (fx navn i garderobe, små skilte, navnelister og aktivitetsplaner.)
- Arbejde med barnets egne ordkort (hjemmelavede kort med ord, som barnet har vist interesse for fx *mor, far* eller navne på vigtige personer i barnets liv)
- Tegne og skrive fælles logbog
- Skrive barnets egne historier
- Inddrage digitalkamera og computer og sammen med barnet skrive en historie til billederne – barnet kan eventuelt selv skrive en tekst
- Anvende it-baserede materialer hvor omdrejningspunktet er sprog og symboler
- Adgang til internettet med henblik på at hente billeder og søge viden.

Via højtlesning får børn en mulighed for at møde skriftsproget og derved erfare, at skriftsproget skiller sig ud fra det verbale sprog, og at det gemmer på nye og spændende historier. Derudover møder børnene et bredere og mere nuanceret sprogligt indhold end i det talte sprog og får dermed gode muligheder for sprog- og videnstilegnelse.

Anbefalinger:

- Oplæsning af god børnelitteratur (fx bøger hvor tekst og billede passer sammen, bøger hvor handlingen er virkelighedsnær, bøger der appellerer til børns følelser og erfaringer, bøger hvor sproget er brugt bevidst fx humoristisk, vrøvlende eller i form af rim)
- Oplæsning i små grupper, så alle kan se bogens skrift og illustrationer
- Adgang til god børnelitteratur på dansk, på andre sprog og med andre skrifttegn.
- Pege på skriften i bogen og vise læseretningen
- Tale om skriften fx finde barnets " eget " bogstav
- Legelæsning (fx når barnet leger, det læser en kendt bog op for sin bamse).

Skriftsprogsstimulerende miljø

Man ved ikke, hvornår børns læse- og skriveudvikling starter, men man ved, at grundlaget lægges tidligt, og at kompetencen langsom vokser frem. Hvorvidt forudsætningerne grundlægges til den videre udvikling afhænger meget af det miljø, børnene befinder sig i.

Et skriftsprogsstimulerende miljø er en meningsdannende ramme, hvori barnet får mulighed for at opleve skriftsproget i brug, har adgang til forskellige skriftmedier og kan gøre sig erfaringer med skriftsproget og dets forskellige udtryk og genrer.

Anbefalinger:

- Der skal være let adgang til tegne- og skriveredskaber
- Symboler og skrifttegn skal være synlige for barnet
- Barnet skal se skriftsproget blive anvendt fx navnelister, huskesedler, opskrifter osv.
- Indrette skriveværksted med PC og skrivetavler
- Adgang til god børnelitteratur på dansk, på andre sprog og med andre skrifttegn.
- Oplæsning af god børnelitteratur

- Indretning af læsekrog
- Etablering af samarbejde med det lokale børnebibliotek

Metasproglig opmærksomhed

Metasproglig opmærksomhed, ofte kaldet *sproglig opmærksomhed*, bruges om evnen til at betragte sprog "udefra" eller "ovenfra". Denne evne udvikles gradvist, hvor den mest avancerede grad er, når barnet kan udtrykke sin bevidsthed med ord. Men også helt små børn og børn med dansk som andetsprog kan have en fornemmelse for sprogets form og system, selv om de endnu ikke har lært at sætte ord på. Denne fornemmelse kan fx komme til udtryk, når barnet sprogligt korrigerer sig selv eller en af sine kammerater. Børns glæde for rim og remser afspejler ligeledes en fornemmelse for sprogets forside.

Sproglig opmærksomhed udvikles gennem erfaring, og her kan de tosprogedes børns tidlige erfaring med flere sprog og skrifttyper inddrages i det pædagogiske arbejde.

Anbefalinger:

- Lyttelege
- Lege med sprogets lyde (fx rim, remser og sange)
- Tale om sproget med barnet – læg op til undren
- Inddrage det tosprogedes barns erfaringer med modersmålet (fx tale om hvordan man siger *mor* på barnets modersmål, eller hvordan man skriver barnets navn på modersmålet)
- Kigge i bøger med forskellige skrifttegn.

3b) Organisering

Som en del af implementeringen anbefaler forvaltningen at inddrage forældrene.

Forældrene skal kunne læse om indsatsen i årsplanen.

Rækken af anbefalinger i denne handlingsplan kan anvendes i samarbejdet med forældrene.

3c) Vidensdeling og kompetenceudvikling

Vidensdeling skal finde sted til ledermøder, temadage og/eller netværksdage arrangeret af distriktsforvaltningen.

Den enkelte institution har ansvaret for, at der sker en løbende kompetenceudvikling indenfor følgende temaer:

- Sprogudvikling
- Tosprogethed / dansk som andetsprog
- Skriftsprogets betydning for læse- og skriveudviklingen.

3d) Dokumentation

Indsatsen skal integreres i arbejdet med årsplaner og pædagogiske læreplaner og skal fremover beskrives og evalueres inden for disse rammer.

Derudover skal den pædagogiske praksis afspejle det øgede fokus på barnets tidlige læse- og skriveerfaringer. Det vil sige give alle børn mulighed for en optimal sprogudvikling samt kendskab til sprogets mange konventioner og former og give alle børn mulighed for gennem leg at gøre sig erfaringer med skriftsproget.

Skole

1. Børne- og ungdomsforvaltningens understøttelse til handlingsplan på skoleområdet

1a. Indsats

Ifølge læsepolitikken melder forvaltningen ud, hvilke læseprøver der er obligatoriske på udvalgte klassetrin.

Forvaltningen arbejder for, at:

- der er midler til at uddanne mindst én læsevejleder på alle skoler
- der er midler til at uddanne mindst én evalueringsvejleder i dansk i hvert af de otte distrikter
- der er en kommunal læsekonsulent, som sikrer understøttelse af læseindsatsen
- der pågår en løbende efter- og videreuddannelse af lærere på læseområdet

Forvaltningen anbefaler, at:

- alle skoler udarbejder en handlingsplan for læsning.

1b. Organisering

I hvert af de otte distrikter udpeges en af læsevejlederne som koordinator for netværket mellem distriktets læsevejledere. De koordinerende læsevejledere indgår i et netværk med hinanden, ledet af kommunens læsekonsulent.

1c. Vidensdeling og kompetenceudvikling

Forvaltningen sikrer formidling af forskning og ny viden på læseområdet

Forvaltningen afholder årligt minimum én inspirationsdag for samtlige læsevejledere

Forvaltningen understøtter vidensdeling via netværksdannelse på flere niveauer

1d. Dokumentation

Kommunens resultater på læseområdet dokumenteres gennem:

- den årlige kvalitetsrapport
- distrikternes resultatsamtale og evt. udviklingskontrakt
- Pisa København i 2010.

2. Skolens arbejde på læseområdet

Læseundervisningen skal tage udgangspunkt i alle elevers behov og forudsætninger, hvilket betyder, at der må tages udgangspunkt i den enkelte elevs kompetence og potentiale, såvel den fagligt stærke som den mindre stærke elev. I elevplanen og den individuelt tilpassede undervisningsplan i specialundervisningen må det fremgå, på hvilken måde undervisningsdifferentieringen er afprøvet og evalueret.

De fleste elever lærer at læse med udgangspunkt i ord, de forstår og i forhold til begreber, der er kendte. Tosprogede elever lærer imidlertid at læse på deres andetsprog, og der vil derfor være ord og sætninger, som de ikke umiddelbart forstår. Det stiller derfor store krav til det forudgående sprogarbejde og de ord og tekster, der bruges i læseundervisningen. Hvis den tosprogede elev ikke behersker det sprog, som han/hun skal lære at læse på i tilstrækkelig grad, er der en betydelig risiko for, at læsningen reduceres til en ren afkodningskompetence, såfremt der ikke samtidigt arbejdes intensivt med læseforståelsen. Elevens modersmål må ses som en ressource, og hvis det er hensigtsmæssigt og muligt inddrages modersmålet i læse- skriveundervisningen.

Alle skoler er forpligtede på at implementere den politisk vedtagne læsepolitik jf. 30.1.2008.

Forvaltningen anbefaler, at skolens leder sikrer, at der på skolen udarbejdes en handlingsplan for læsning første gang i løbet af skoleåret 08/09. Planen kan være flerårig og evalueres og tilpasses løbende. Handlingsplanen er en fremadrettet plan, der skitserer, hvordan skolen implementerer de overordnede mål, som er fastlagt i den kommunale læsepolitik. Skolens handlingsplan er et brugbart redskab for alle skolens aktører. Planen skal omhandle indsats, organisering, evaluering og dokumentation, samt vidensdeling og kompetenceudvikling. Ledelsen, læsevejlederen og skolens andre ressourcepersoner spiller en central rolle i udarbejdelse og implementering af skolens handlingsplan.

Nedenstående følger forslag til muligt indhold i skolens handlingsplan.

2a. Indsats

A. Mål og indikatorer

Forvaltningen anbefaler, at der i skolens handlingsplan er beskrevet mål og indsats for læsning på skolens forskellige trin. Handlingsplanen skal sikre, at eleverne udvikler deres læsning gennem hele skoleforløbet. Målene skal relatere sig til læsepolitikens mål, de obligatoriske trin- og slutmål for dansk samt trin- og slutmål for dansk som andetsprog, og derfor knytter anbefalingerne og terminologierne an til de nyreviderede obligatoriske trinmål. Indholdet i handlingsplanerne skal afspejle den enkelte skoles elevsammensætning, fx vil der gælde særlige vilkår for specialskoler og ungdomsskolen.

Børnehaveklassen

Det arbejde, der er påbegyndt i dagtilbuddene med børnenes sproglige udvikling, fortsætter i børnehaveklassen i form af en fortsat sprogstimulering og sproglig opmærksomhed herunder arbejdet med bogstav og lyd samt skrive- og læseaktiviteter. Børnehaveklasselederen må være bekendt med de enkelte børns sproglige kompetencer og herunder være opmærksom på de tosprogede elevers mellemsprogsudvikling og tage afsæt heri i sin planlægning. Der bør foranstaltes foregribende indsatser til elever, der er i risiko for at få afkodnings- og/eller læseforståelsesvanskeligheder.

Forvaltningen anbefaler, at den forebyggende skriftsprogsstimulering omfatter følgende temaer:

Det talte sprog:

- samtale og fortælling, herunder situationsuafhængigt sprog på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- sproglig opmærksomhed, herunder rim og remser samt sammenligninger mellem forskellige sprogs opbygning og ordforråd
- sprog- og bogstavlege, herunder bogstav- lydforbindelse
- en fortsat sprogtilegnelse for tosprogede børn, herunder en fortsat udvikling af ordforrådet og talesproget

Det skrevne sprog - læse:

- oplæsning (herunder elektronisk), læsning af storbøger, elevernes egen læsning (legelæsning), om muligt på elevernes modersmål

Det skrevne sprog - skrive:

- legeskrivning, skrivning af småord, fonemorienteret skrivning på dansk og om muligt på elevernes modersmål.

Begynderundervisningen

I den første læseundervisning er det afgørende, at der arbejdes med angrebsstrategier, herunder forbindelsen mellem bogstav og lyd. Der må samtidig arbejdes med læsning som en aktiv meningsføgende proces, og derfor må der samtidig arbejdes med strategier for læseforståelse. Litteraturundervisning og læseundervisning kan derfor med fordel integreres allerede fra start.

Læse- og skriveprocesser understøtter hinanden, og det er en god idé stadig at lade børnene fortsætte skrivningen fra børnehaveklassen og stadig give den stor opmærksomhed.

Forvaltningen anbefaler, at begynderundervisningen i læsning omfatter:

Det talte sprog:

- en fortsat udvikling af samtale og fortælling, herunder situationsuafhængigt sprog på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- udvidelse af ordforråd inden for alle fag
- en fortsat sprogtilegnelse for tosprogede børn, herunder en fortsat udvikling af ordforrådet og talesproget
- sproglig opmærksomhed, herunder rim og remser
- fokus på og sammenligning mellem forskellige sprogs opbygning og ordforråd

Det skrevne sprog – læse:

- funktionelt bogstavkendskab
- fleksible læsestrategier og angrebsstrategier herunder bogstav- lydforbindelsen
- læsning – herunder arbejdet med forforståelse, ordforråds-kendskab, afkodning og læseforståelse på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- læsning og litteraturpædagogik i et samspil, hvor læsning opfattes som et aktivt møde mellem tekst og læser. Der kan med fordel arbejdes med forskellige tekstgenrer, herunder faglig læsning
- oplæsning, (herunder elektronisk) på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- læselyst, læseglæde og god tid til læsning

Det skrevne sprog – skrive:

- skrivning på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- læsning og skrivning i meningsfulde sammenhænge i andre fag end dansk
- bruge computeren aktivt til at skrive og læse på
- foregribende indsats over for elever med risiko for at få læsevanskeligheder.

Den fortsatte læsning

Når eleverne får automatiseret deres læsning, handler den fortsatte læseundervisning om at udvikle sikkerhed og hastighed i læsningen samt at sætte fokus på forståelsen. Den gode læser er i stand til ikke bare at læse på, men også mellem og bag linjerne, forholde sig til det læste og anvende forskellige læsestrategier afhængig af formålet med læsningen.

Læseundervisningen på skolens mellemtrin og i udskolingen må i høj grad handle om aktivt at målrette sin læsning til forskellige formål. Elevernes læselyst og læseglæde skal bevares og udfordres. Her er det vigtigt, at alle lærere tager ansvar for læseundervisning i alle fag. Faglærerne har ansvar for at undervise i læseforståelsesstrategier i relation til de fagtekster, der med deres særlige kendetegn og fagsprog, knytter sig til det enkelte fag. Dermed kommer faglæreren sammen med dansklæreren til at spille en aktiv rolle i læseundervisningen, så eleverne målrettet lærer at tilpasse læsningen til teksten og til formålet med læsningen.

På alle københavnske folkeskoler er der it-redskaber til rådighed, og de elever, der har brug for det, kan få nogle af disse programmer lagt ind på elevens egen hjemmecomputer. Elever med eventuelle læse- og skrivevanskeligheder skal lære at bruge relevante it-redskaber, der gør dem i stand til at anvende læsning og skrivning i hverdagen og i skole- og uddannelsesforløb, så deres læsehandicap ikke forhindrer dem i at lære.

Forvaltningen anbefaler, at den fortsatte læseundervisning omfatter:

Det talte sprog:

- udvidelse af ordforråd i alle fag
- en fortsat sprogtilegnelse for tosprogede børn, herunder en fortsat udvikling af ordforrådet, talesproget og skriftsproget

Det skrevne sprog - læse:

- fokus på læseforståelse
- automatisering og effektivisering af afkodningsvirksomheden
- faglig læsning, der med fordel kan integreres i alle fag og ikke kun som isolerede kurser
- læsemåder og læsestrategier
- læselyst og læsemængde
- oplæsning
- tid til elevernes frie læsning på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- stort udvalg af tekstgenrer (også i frilæsningen)
- læsning og litteraturpædagogik i samspil
- læsning af forskellige medier

Det skrevne sprog - skrive:

- opfølgning af elevernes læsning i form af f.eks. mundtlige og skriftlige boganmeldelser
- en fortsat skriveudvikling på dansk og om muligt på elevernes modersmål
- aktivt brug af tekstbehandling varieret i egne skriveprocesser på dansk og om muligt på elevernes modersmål.

Overgang og sammenhæng

Skolens samlede indsats skal sikre kontinuitet og sammenhæng i børnenes skriftsprogsudvikling fra dagtilbud til skole og gennem resten af skoleforløbet. Endvidere er det vigtigt, at der skabes sammenhæng mellem barnets forskellige miljøer som hjem, skole og fritid. For tosprogede elever er det endvidere vigtigt, at der skabes en sammenhæng mellem evt. læseudvikling på modersmålet og læseudviklingen på dansk.

Forvaltningen anbefaler, at:

- dagtilbud og skole etablerer en fast procedure for overlevering af viden om det enkelte barns sproglige udvikling
- skolen etablerer en fast procedure for overlevering af viden om det enkelte barns sproglige udvikling samt læse- og skriveudvikling ved lærerskift.
- skole og fritidsinstitutioner samarbejder om at skabe mulighed for at gøre erfaringer med at bruge skriftsproget i barnets dagligdag.

Læsemiljøer

Gennem hele skoletiden er det vigtigt at signalere, at læsning er en nødvendig og inspirerende aktivitet. Der skal være nem adgang til frilæsningsbøger, papir, skriveredskaber og it. Rummene må

afspejle, at her arbejdes med bogstaver, ord og tekster. Børnenes produkter f.eks. skriftlige arbejder udstilles, hvilket virker værdsættende og inspirerende.

Børn arbejder og lærer forskelligt, hvilket rummenes indretning også må signalere. Der skal være mulighed for at trække sig tilbage til f.eks. læsekrog eller lignende. Adgang til computer er her et vigtigt element.

Forebyggende, foregribende og indgribende både i forhold til fagligt stærke og ikke fagligt elever

Den forebyggende indsats i skolen er af generel art og gavner især de børn, der i forvejen har et godt sprogligt fundament. For at sikre at alle udfordres, må den forebyggende indsats være konkret og præcist rettet mod det enkelte barn. Dette gælder også indsatsen i børnehaveklassen. For de børn, der ikke er kommet godt i gang med læsningen efter jul i første klasse, må der sættes ind med en særlig foregribende indsats.

Forvaltningen anbefaler, at:

- den forebyggende indsats i børnehaveklassen varetages i et samarbejde mellem børnehaveklasselæreren og eventuelt den kommende dansklærer
- skolen iværksætter en foregribende indsats over for elever med risiko for læsevanskeligheder herunder børn med ringe fonologisk bevidsthed, børn med udtalevanskeligheder eller børn med et begrænset ordforråd. Dette gøres med fordel i et samarbejde med talepædagogen
- skolen iværksætter en foregribende indsats for elever, der i 1. klasse ikke er kommet godt i gang med læseprocessen. Dette kan være *Læseløftet* eller tilsvarende forløb
- skolen iværksætter en foregribende indsats for tosprogede elever som har behov for dansk som andetsprogsundervisning for at udvikle deres danske sprog, så de kan opnå en tilfredsstillende læseudvikling og herunder specielt en tilfredsstillende læseforståelse.

2b. Organisering

Iflg. folkeskoleloven er alle lærere ansvarlige for elevernes læsning. Dansklæreren er ansvarlig for at lære eleverne at læse og faglærere er medansvarlige for at etablere gode faglige læsevaner og anvende læseforståelsesstrategier, der er velegnede til de forskellige faglige tekster. Hvert fag er kendetegnet ved et særligt ordforråd og byder på sine egne tekstgenrer med særlige sproglige træk. Derfor må eleverne målrettet lære at tilpasse læsningen til teksten og læseformålet. Arbejdet med læsemåder og læseforståelsesstrategier understøtter således elevernes tilegnelse af stoffet. Dette har ikke mindst betydning for de unges videre muligheder for at klare sig i et uddannelsesforløb.

Forvaltningen anbefaler, at

- etablere fagteam på langs og årgangsteam på tværs, hvor læsning sættes på dagsordenen på lærernes årsplaner
- faglærerne bevidst arbejder med elevernes faglige ordforråd, forforståelse og læseforståelse.

Forvaltningen anbefaler, at skolen derudover udarbejder en beskrivelse af samarbejdet mellem og udnyttelsen af skolens ressourcepersoner og vejledere (f.eks. akt-vejledere, læsevejledere, evalueringsvejledere, skolebibliotekarer, funktionslærere for specialcenter og sprogcenter, samt it-vejledere) i forhold til en samlet indsats på læseområdet og til gavn for den enkelte elev.

Læsevejledernes opgave

Skolens læsevejleder har en central rolle i at vejlede kolleger og skoleledelse om indhold, metoder, tilrettelæggelse og evaluering af en differentieret undervisning i skriftsproget. Læsevejlederen har desuden en central rolle i forbindelse med at udarbejde og implementere skolens handlingsplan for læsning. Dette gøres i samarbejde med ledelse og kolleger. Rådgivning om forebyggende tiltag sker normalt i samarbejde med læreren.

Læsevejlederen må have de fornødne kvalifikationer for at varetage opgaven. Derfor anbefales det, at læsevejlederen har en solid erfaring med faget dansk og den ministerielt godkendte læsevejlederuddannelse.

I øvrigt deltager læsevejlederen i distriktets netværk og de fælleskommunale konferencer. Se endvidere bufnet om læsevejleder på skolen.

http://www.bufnet.kk.dk/upload/dokumenter/_redakt%C3%B8rer/eva/l%C3%A6sevejleder.pdf

Pædagogisk centers opgave

Skolens pædagogiske center spiller i samarbejde med folkebibliotekerne en vigtig rolle for elevernes generelle udvikling af læsekompetencer. Ud over at præsentere eleverne for inspirerende skøn- og faglitteratur, formidler pædagogisk center viden om litteratur og bøgernes egnethed på forskellige niveauer til både elever og lærere.

Pædagogisk center medvirker ved elevernes udvikling af informationskompetencer, fx ved at eleverne opøver kildekritik og tilegner sig forskellige søgestrategier også ift. arbejdet med it og medier.

If. elevens brug af it og medier ved fx informationssøgning medvirker pædagogisk center ved at øge elevernes bevidsthed om skærm-læsning, oplæsning af tekster på computeren, skimme- og skannelæsning.

Forvaltningen anbefaler, at:

- der udarbejdes en strategi for, hvordan skolens pædagogiske center i samarbejde med læsevejleder, evalueringsvejleder og andre ressourcepersoner kan understøtte elevernes læseudvikling, og hvordan de kan vejlede lærerne om undervisning i læsning og læsning på andetsprog gennem hele skoleforløbet
- pædagogisk center vejleder, i samarbejde med fagudvalg og læsevejleder, kommende 1. klasselærere om læsebøgernes forskellige læsesyn
- pædagogisk center i samarbejde med læsevejlederen er omdrejningspunkt for skolens læseinitiativer herunder kurser for lærere i læsning i deres respektive fag gennem hele skoleforløbet
- pædagogisk center i hele skoleforløbet støtter det enkelte barn med differentierede materialer, der passer til barnets læseniveau, herunder materialer på andre sprog
- pædagogisk center gennem sin viden om læsning og litteratur motiverer til lystlæsning også på mellemtrinnet og i udskolingen i samarbejde med læsevejleder og dansklærere
- pædagogisk center sikrer, at der findes et bredt udsnit af forskellige læremidler, herunder digitale læremidler, der understøtter læsning i alle fag.

Specialpædagogisk opgave

Specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand gives til elever, hvis udvikling kræver særlig hensyntagen eller støtte, som ikke alene kan understøttes ved brug af undervisningsdifferentiering og holddannelse inden for rammerne af den almindelige undervisning. For at tilrettelægge den specialpædagogiske indsats optimalt, så den modsvarer den enkelte elevs

behov, kræves der stor fleksibilitet i udnyttelse af læreres tid og kompetencer. Ved tilrettelæggelse skal der løbende tages højde for princippet om mindsteindgreb.

Forvaltningen anbefaler, at:

- der tidligt sættes ind med forebyggende og foregribende specialundervisning i forhold til læsning
- arbejdet med specialpædagogisk bistand altid foregår i et tæt samarbejde med forældrene og elevens lærere
- skolen har en klar strategi med hensyn til anvendelse af it-baserede redskaber i forhold til specialpædagogisk bistand.

Sprogcenterets opgave

Sprogcenteret varetager den supplerende undervisning i dansk som andetsprog og den tosprogede undervisning. Sprogcenteret fungerer også som skolens videnscenter omkring dansk som andetsprogsundervisningen som dimension i skolens fag.

Forvaltningen anbefaler, at:

- sprogcenteret og klasselæreren (ofte vil dette være dansklæreren) gennem en afdækning af den enkelte tosprogede elevs kommunikative kompetencer, finder frem til hvilke tosprogede elever, der har behov for dansk som andetsprogsundervisning i forhold til læsning og skrivning
- sprogcenteret i tæt samarbejde med den relevante faglærer sætter mål for og udarbejder en individuel udviklingsplan for de tosprogede elever, der har behov for dansk som andetsprogsundervisning i forhold til læsning og skrivning
- sprogcenteret har et tæt samarbejde med specialcenteret i forhold til de elever som både har behov for dansk som andetsprogsundervisning og specialundervisning for at opnå en tilfredsstillende læse- og skriveudvikling.

Forældresamarbejde

Skolen må understrege og underbygge den afgørende betydning, forældrene og andre ressourcepersoner har for barnets læseudvikling. En god læseudvikling kræver godt samarbejde.

Forvaltningen anbefaler, at:

- der gennem hele skoleforløbet grundigt orienteres løbende om læsning og læseundervisningen
- drøfte med forældrene, hvordan de bedst understøtter deres barns læsning.

2.c. Vidensdeling og kompetenceudvikling

Skolen må fremme en praksis, hvor egne erfaringer kobles med forskningsmæssig viden. I handlingsplanen må man overveje, hvordan vidensdeling og erfaringsudveksling sikres både internt på skolen og med skolens samarbejdspartnere, f.eks. forældrene. Efteruddannelse af børnehaveklasseledere/pædagoger, lærere og læsevejledere skal være med til at sikre et højt fagligt niveau på skolen.

Forvaltningen anbefaler, at:

- undervisning i dansk varetages af lærere med viden om læsning
- dansklærere uden tidligere undervisningserfaring i faget får ekstra vejledning
- børnehaveklasseledere uddannes med henblik på sprog- og skriftsprogsstimulering
- lærere på indskolings- mellemtrins- og udskolingsniveau løbende uddannes i læsning
- faglærere uddannes i faglig læsning

- lærere uddannes i interkulturel pædagogik og dansk som andetsprog
- lærere uddannes til at varetage læseundervisningen for elever med læse- og skrivevanskeligheder
- der skabes en kultur og hermed fora, hvor personer med spidskompetencer formidler viden til resten af skolen.

2.d. Evaluering og dokumentation

Løbende evaluering bygger på lærerens fortløbende observation og registrering af det enkelte barns læseudvikling. Test, screening og pædagogiske prøver giver et øjebliksbillede og supplerer hinanden. Prøve- og evalueringsresultater må altid danne grundlag for overvejelser over fremtidige handlinger. I elevplanen beskrives resultaterne af den løbende evaluering samt den besluttede opfølgning.

Det er politisk vedtaget, at der i København Kommune fastlægges obligatoriske test. Forvaltningen afstemmer disse med de nationale test.

Forvaltningen anbefaler, at:

- der anvendes forskellige evalueringsredskaber til den løbende evaluering.
- at eleverne inddrages i evalueringen, så de får mulighed for at være aktive og bevidste om egen læring
- der afholdes klassekonferencer på alle klassetrin med fokus på læsning og elevernes læseudvikling. Her deltager skolens leder læsevejleder, klassens lærere og evt. andre indbudte (funktionslærer for sprogcenter, specialcenter, pædagogisk center, evalueringsvejleder).

Se endvidere

http://www.bufnet.kk.dk/upload/dokumenter/_redakt%C3%B8rer/eva/evalueringspraksis.pdf

og

<http://www.bufnet.kk.dk/Globalt/S%c3%b8geresultater.aspx?query=elevplanen&search=elevplane>
n

Fritidshjem, KKFO og klub

1. Børne- og ungdomsforvaltningens understøttelse af læsepolitikken på fritidshjem, KKFO og klubområdet

I dagtilbudsloven af 1. august 2007 bliver der lagt vægt på, at det pædagogiske arbejde i fritidsinstitutionerne respekterer børnenes egne valg, og at institutionerne samtidig tilbyder aktiviteter, der styrker børns udvikling og læring. Fritidsinstitutionen skal fremme børns sproglige og kropslige udtryksformer samt give børnene medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati. Der skal være en sammenhængende overgang mellem skole og fritidsinstitution, og fritidsinstitutionen skal give børnene mulighed for lektielæsning.

1a. Indsats

Forvaltningen understøtter og arbejder for, at:

- der udbydes temadage og kurser om børns sproglige udtryksformer
- der udbydes temadage og kurser i pædagogens rolle som vejleder ved skriftsproglige aktiviteter herunder lektielæsning
- samarbejdet mellem fritidshjem / KKFO'er og skoler videreudvikles

Forvaltningen anbefaler, at:

- alle fritidshjem / KKFO'er og klubber medtænker handlingsplan for læsning i deres udviklingsplan

1b. Organisering

Indsatsen medtænkes i arbejdet med udviklingsplaner og skal fremover indgå som en del af det obligatoriske tilsyn.

1c. Vidensdeling og kompetenceudvikling

- Forvaltningen udbyder løbende temadage og kurser inden for sprog og læsning, samt lektielæsning, interkulturel pædagogik herunder sprogarbejde og dansk som andetsprog
- På distriktsniveau anbefales vidensdeling på netværksmøder, ledermøder, temadage m.m.

1d. Dokumentation og evaluering

- Den årlige opsamling af handleplaner for fritidshjem og KKFO'er
- Opfølgning, evaluering og revurdering af indsatsen på mødeforum for pædagogiske konsulenter

2. Fritidshjem og KKFO'ers arbejde med handlingsplan

Læring foregår i formelle og uformelle, udfordrende og eksperimenterende miljøer også med adgang til computere (Børne- og Ungepolitik, Københavns Kommune).

2a. Indsats

Ifølge læsepolitikken skal fritidshjem og KKFO'er sætte fokus på, at:

- etablere stimulerende miljøer, hvor skriftsproglige aktiviteter naturligt indgår i dagligdagen
- være opmærksom på og tage initiativer i forhold til de børn, som har størst behov for at beskæftige sig med skriftsproglige aktiviteter, herunder lektielæsning
- etablere meningsfulde miljøer, som giver mulighed for stimulering af børn og unges mange udtryksformer, herunder bl.a. aktivt brug af medier (tekst, lyd, video, billeder)
- præsentere børn og unge for skøn- og faglitteratur som giver dem lyst til at læse
- inddrage børn og unge i beslutninger og demokratiske processer og derved fremme udviklingen af deres kommunikative evner
- give børn og unge mulighed for at kommunikere på flere sprog.

Forvaltningen anbefaler, at der arbejdes med:

Sprogudvikling:

- fælleslæsning ved samling eller oplæsning, hvor børn får mulighed for at være positive rollemodeller for hinanden
- at dokumentere aktiviteter med foto og skrift sammen med børnene også til info af forældrene. Dette kan bl.a. foregå med inddragelse af digitale medier.
- videoproduktion og rollespil koblet med fortælling
- at styrke samarbejdet med folkebibliotekerne

- at inddrage flere sprog og nationaliteter i aktiviteter både i det virtuelle og i det fysiske rum
- at være opmærksomme på at involvere og aktivere børn med særlige behov.

Kommunikation:

- stimulering og udvikling af børns mange udtryksformer, herunder bl.a. aktivt brug af medier (tekst, lyd, video, billeder)
- skabe et åbent og tillidsfuldt miljø, som fremmer dialog.

Skriftsproget:

- at bruge læsning og skrivning som aktive redskaber i børnenes og institutionens dagligdag
- at bruge skrivning og læsning som redskaber ved børnenes medbestemmelse i demokratiske processer på fritidsinstitutionen
- at udnytte computerens muligheder ved læsning og skrivning også i forbindelse med lektiecafé.

2b. Organisering

Arbejdet med læsepolitikken indgår i fritidshjem og KKFO´ers daglige pædagogiske aktiviteter, og det pædagogiske personale er bevidst om at inddrage læsning og skrivning i de uformelle læringsmiljøer. Dette sker bl.a. gennem den fysiske indretning og i høj grad gennem det pædagogiske personales relationer til børnene. Der bør indrettes it-miljøer med netadgang, hvor der er mulighed for, at flere kan lege/arbejde sammen.

Fritidshjem og KKFO´er samarbejder med skolen og forældrene om at skabe en sammenhængende overgang mellem fritidsinstitutionen og skolen eksempelvis via e-mail.

Aktiviteter tilrettelægges med udgangspunkt i børn og unges forudsætninger. I disse aktiviteter bør indtænkes en hensigtsmæssig it-adfærd i det daglige arbejde med børn og unge, herunder fokus på chatfora, weblogs og mobiltelefoni.

2c. Vidensdeling og kompetenceudvikling

- Fritidshjemmets / KKFO´ens personale deltager på temadage og kurser
- Fritidshjemmets / KKFO´ens personale deltager i vidensdeling på netværksmøder, ledermøder, temadage m.m.

2d. Evaluering og dokumentation

- Fritidshjemmets / KKFO´ens arbejde med læsning indgår i institutionens handleplan og udviklingsplan.
- Fritidshjemmets / KKFO´ens arbejde med læsning indgår som en del af det obligatoriske tilsyn.

3. Klubbernes arbejde med handlingsplan

I målsætningen for klubber i Københavns Kommune 2006 står, at klubben skal støtte større børn og unge i alderssvarende udførelse af det danske sprog, således at de bliver i stand til at udtrykke tanker, følelser og beslutninger.

I Dagtilbudsloven Afsnit 4, kap. 10 § 65, stk. 4 står, at Klubtilbud m.v. skal støtte de større børn og unge i deres fremtidige muligheder på uddannelsesområdet og på arbejdsmarkedet.

3a. Indsats

Alle klubber medtænker handlingsplan for læsning i deres udviklingsplan og handleplan

Klubben skal sætte fokus på, at:

- etablere meningsfulde miljøer for større børn og unge, som giver mulighed for stimulering af børnenes og de unges mange udtryksformer, herunder bl.a. aktivt brug af medier (tekst, lyd, video, billeder)
- inddrage børn og unge i beslutninger og demokratiske processer, og derved fremme udviklingen af deres kommunikative evner
- præsentere børn og unge for skøn- og faglitteratur som giver dem lyst til at læse
- give børn og unge mulighed for at kommunikere på flere sprog.

3b. Organisering

Arbejdet med læsning og skrivning indgår i fritidsklubbens daglige pædagogiske aktiviteter. Der bør indrettes it-miljøer med netadgang, hvor der er mulighed for, at flere kan lege/arbejde sammen.

Aktiviteter tilrettelægges med udgangspunkt i børn og unges forudsætninger. Der bør indtænkes en hensigtsmæssig it-adfærd i det daglige arbejde med børn og unge herunder fokus på chatfora, weblogs og mobiltelefoni.

3c. Vidensdeling og kompetenceudvikling

- Fritidsklubbens personale deltager på temadage og kurser
- Fritidsklubbens personale deltager i vidensdeling på netværksmøder, ledermøder temadage m.m.

3d. Evaluering og dokumentation

- Fritidsklubbens arbejde med læsning indgår i institutionens handleplan og udviklingsplan.
- Fritidsklubbens arbejde med læsning indgår som en del af det obligatoriske tilsyn.

Notat vedr. læsning i København.

Uddannelse af læsevejledere. Gennem de sidste par år har alle skoler i København fået tilbud om at uddanne mindst en læsevejleder. På nogle skoler er der uddannet flere læsevejledere knyttet til de respektive afdelinger på skolen. Det er med til at kvalificere og understøtte indsatsen for læsning i alle fag.

I forbindelse med det nationale fokus på læsning er der blevet mulighed for at opkvalificere læsevejlederne yderligere gennem suppleringskurser og yderligere pd. moduler i læsning og skrivning. Der er endvidere tillægskurser i andetsproglæsning.

Der afholdes konferencer om læsning arrangeret af den centrale læsekonsulent. F.eks. ”Nationale test og læsning”, ”Ny karakterskala i forhold til læsning”, ”Faglig læsning” og i februar 2008 er der planlagt en konference om ”Dialogisk testning og pædagogisk opfølgning”.

Koordinerende læsevejledere. Der er udpeget otte koordinerende læsevejledere i hvert BUF-distrikt. Deres opgave er at koordinere, initiere kommunale indsatser, rådgive og vejlede distrikterne samt arbejde i netværk med andre læsevejledere og den centrale læsekonsulent.

Læsning i fagene. På alle skoler er der 30 timers kurser for lærere på mellemtrinnet. Kurset er målrettet lærere i matematik, naturvidenskabelige fag samt dansklærere. Skolens læsevejleder deltager i kurset for senere bedre at kunne kvalificere arbejdet med læsning i andre fag end dansk.

PISA og forskning. Sammen med PISA-undersøgelsen 2004 er der gennemført læsetest af alle folkeskolelever i København i starten af syvende klasse. De samme elever deltog i 2007 i endnu en PISA-runde, ligesom de i 2006 (i ottende klasse) deltog i endnu en læsetest. Det bliver således muligt at følge årgangen gennem flere læsetest og afsluttende PISA 2007. Der søges om forskningsmidler til yderligere at følge årgangen gennem ungdomsuddannelserne.

Mellem de to undersøgelser gennemføres i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet et antal forskningsprojekter, der bl.a. skal hjælpe os med svar på følgende spørgsmål:

1. Hvad kendetegner de skoler og de klasser, som klarer sig særlig godt i undersøgelsen, også når de er kompenseret for elevernes sociale og kulturelle baggrund? Der ses særsomt på succes i forhold til tosprogede og i forhold til den tredjedel, som har den svageste sociale baggrund.
2. Hvilke af de faktorer, man faktisk kan påvirke, har særlig stor betydning for elevernes læring?
3. I forhold til hvilke typer af faglige mål kan PISA registrere succes eller det modsatte?
4. Viser PISA det samme som andre evalueringsformer i forhold til disse faglige mål?
5. Hvilke alternative evalueringsformer kan anvendes til suppleret af PISA-undersøgelsen?

I tilknytning til LEKS (Læring og evaluering i københavnske skoler) er der igangsat et to-årigt forsknings—og udviklingsprojekt ”Læsning og skrivning på tværs”, i syv klasser, der i 2004/2005 gik i 7. klasse. Eleverne er fordelt på tre skoler. Projektet er gennemført fra august 2004 til juni 2007.

Udviklingsarbejde: Et forskningsbaseret udviklingsprojekt med seks andre kommuner: Projekt Læsemakker. Projektet er forankret i Dansk Videnscenter for Ordblindhed. I København er det Enghave Plads skole. I projektet udvikles en ”Læsemakkermanual”, en ”Læsemakkerhjemmeside” samt en informationsfilm til skoler, forældre og websurfere. I projektet læser store elever med små

elever efter en nøje tilrettelagt guidning. Effekten skulle gerne være en hjælp til de yngste læsers automatisering og for de ældre elever mulighed for større præcision og hurtighed.

Læsepolitik. Der er den 30. januar 2008 vedtaget en læsepolitik gældende for 0-18 år.

- I dagtilbud ligger fokus på sproglig stimulering, oplæsning og kommunikation.
- I skole ligger fokus på lyst til at læse, gode læsevaner, hensigtsmæssige læsestrategier, kendskab til forskellige læsemåder og funktionelle læse- og skrivefærdigheder svarende til gældende krav. Der er lagt vægt på undervisningsdifferentiering og udfordring for såvel den stærke som svage elev.
- I fritidsinstitutioner er fokus lagt på initiativer, der fremmer udviklingen af børns og unges tale-, skrift- og sprogudvikling.

I handlingsplanen er de væsentlige elementer indsats, organisering og kompetenceudvikling samt dokumentation beskrevet på alle niveauer. Handlingsplanen er et redskab for udmøntning af læsepolitikken i praksis for dagtilbud, skole og fritidsinstitutioner.

It- og læsning: I samarbejde med Center for Informatik har Pædagogik og Læring indført ”den digitale skoletaske”. Det betyder, at samtlige skoler i København løbende får undervisningsprogrammer fra Mikroværkstedet. De væsentlige i denne forbindelse er CD-ORD, der er et værktøjsprogram med oplæsningsmulighed og ordbøger. Der er endvidere købt elevlicenser, så de elever, der har brug for programmet, kan få det lagt ind på hjemmets computer (hjælpeværktøjet kaldes også en ordblinderygsæk).

Kurser: I skoleåret 2008/2009 afholdes der kursus for lærere i ”Læseløftet”, der er en ekstra indsats for elever i indskoling, der endnu ikke har knækket læsekoden.

For mellemtrinnet afholdes der kurser for lærere omkring ”læsning i fagene”, på kurset deltager faglærere sammen med skolernes læsevejledere.

I august 2008 afholdes der kursus for samtlige klasselærere i 6. og 8. klasse i testning af læsning på de pågældende klassetrin.

Testning. Uddannelses- og Ungdomsudvalget besluttede 27.04.2005 at alle folkeskoler i skoleåret 2005/06 skulle teste normalklasser med standardiserede test i læsning i 2., 4., 6. og 8. klasse.

Beslutningen blev fulgt op i skoleåret 2006/07 og igen 2007/08. I læsepolitikken er det vedtaget at kommunen fastlægger læsetestning i skolen. I skoleåret 2008/2009 testes der i 2. og 4. klasse i maj måned og i 6. og 8. klasse i august. Forvaltningen har udarbejdet minimumskrav, og disse ligger til grund for resultatsamtaler i distrikterne samt for Kvalitetsrapporten.

I flg. PISA PIRLS, der netop er offentliggjort, kan danske børns læseresultater i 4. klasse nu måle sig med de andre nordiske lande. Gruppen af dårligere læsere er generelt blevet mindre, men der er stadig utilfredsstillende mange elever, der ikke har nået et tilfredsstillende læseresultat i 4. klasse. Bemærkelsesværdigt er det også, at danske lærere i stort tal er meget dårlige til at vurdere om deres elevs læseniveau er tilfredsstillende. Af de 14% af lærerne, der vurderer, at deres klasse ligger over gennemsnittet, har ca. en tredjedel overvurderet deres elever. Det samme gør sig gældende for de lærere, der har vurderet deres elever til generelt at ligge på gennemsnittet.

I flg. rapporten er en af de vigtigste faktorer for forbedringen, at kommunerne har indført faste procedurer i evaluering, testning og opfølgning. I mange kommuner indsamles testresultaterne. Det har man ikke gjort i København, hvilket forvaltningen mener, man burde overveje. Det er hensigten, at de nationale test i læsning skal tages i 2., 4., 6. og 8. klasse. I København kunne man teste

yderligere i 1., 3., 5. og 7. klasse. Det sker i forvejen på mange skoler, men burde måske gøres obligatorisk.

PISA i 9. klasse. International forskning viser, at børnene på mellemtrinnet ikke læser meget og heller ikke fortsat undervises i læsning. Det kan forklare eventuelle "ikke så gode" resultater i PISA - testene den 4. december.

Forskellige projekter med fokus på læsning er i gang. Det gælder fx Forfatterskole 4.-6. august og etablering af børnehavebiblioteker.

Karen Maass

Som bilag til den vedtagne læsepolitik og efterfølgende handlingsplan for Københavns Kommune, sammenfattes her politikker og handlingsplaner på læseområdet for de øvrige byer i 6-by samarbejdet, dvs. Århus, Odense, Aalborg, Randers og Esbjerg

Derudover er der indsamlet læsepolitikker og handlingsplaner fra en række tilfældigt udvalgte kommuner, der alle på forskellig vis og med vekslende detaljeringsgrad har forholdt sig til arbejdet med læseindsatsen.

Detaljeringsgraden, hos både 6-byerne og de andre kommuner, spænder fra overordnet politik, over mål for indsats til detaljeret metodevalg.

Der er i det indsamlede materiale ikke nogen samlet konsensus i forhold til ordvalg, og brugen af forskellige betegnelser som; læsepolitik, handlingsplan, helhedsplan, vision/intention, mål/målsætning og tiltag varierer fra kommune til kommune.

6 – BYERNE

Århus:

Århus Kommune har ”*Handlingsplan for sprog og læsning*” fra 2008. Handlingsplanen har tre overordnede indsatsområder: kompetenceudvikling (forældre og personale), den tidlige indsats (0-6 år - sundhedsplejen og dagtilbud) og den fortsatte indsats (6-18 år – skole/SFO og fritidstilbud). Det er et omfattende og forholdsvist detaljeret materiale med både generelle mål og konkrete anvisninger i forhold til læseindsatsen i dagtilbud og skoler/fritid, og med nye projekter på kommunalt niveau.

Alle kommunens skoler skal, udover evaluering af den enkelte elevs læseudvikling, beskrive status på den eksisterende evalueringspraksis.

Odense:

Odense Kommune har ”*Handleplan for læsning*” fra 2008, der dækker førskole- og skoleområdet. Skoleområdet opdeles i tre trin plus særskilte dele om læsning på andetsprog og om test og evaluering. For alle disse områder (inkl. førskoledelen) benyttes en skematisk opstilling for mål med indsatsen, med de fælles overskrifter: opgave, hvornår, hvordan, hvem og evaluering som samlet skabelon.

Alle skoler skal senest i 2009 have egne handleplaner, udarbejdet på baggrund af den kommunale, tilgængelige på skolens hjemmeside.

Aalborg:

Arbejdet med at udfærdige en læsepolitik er i gang og ventes afsluttet ved udgangen af 2008. Indtil da er læsepolitik ét af 12 handlepunkter for kommunens skolevæsen, og punktet omhandler uddannelse af og arbejdsopgaver for skolernes læsevejledere, og stikord til forventet indhold i den fremtidige læsepolitik.

Der nævnes ikke noget i de nuværende handlepunkter specifikt om evaluering.

Randers:

Randers Kommune har en ”*Helhedsplan for folkeskolerne*” fra 2008, der er en overordnet politisk valgt ramme, hvori en række intentioner opstilles med læsning som fokuspunkt, og der gives eksempler på generelle initiativer på skoleniveau. Derudover er der en liste med prioriteringer af

tiltag på kommunalt niveau: fx samarbejde mellem daginstitutionen og skole, og udarbejdelse af en fælles kommunal læsepolitik.

Der nævnes ikke noget om evaluering i helhedsplanen.

Esbjerg:

Er i gang med at udarbejde en læsepolitik.

ANDRE KOMMUNER

Bornholm:

På grund af den helt nye skolestruktur på Bornholm, forventes en samlet fælles læsepolitik først at være færdig i løbet af efteråret 2008.

Brøndby:

Brøndby Kommune har ”Mål og handleplaner” for læseindlæring på 1. til 5. klassetrin fra 1997.

Der opstilles overordnede mål og handleplaner for førskoleområdet til og med 5. klasse.

Handleplanen for førskoleområdet er ideer, der anbefales, og for skoledelen opstilles en række obligatoriske tiltag samt en liste over mere detaljerede ideer til metode.

Der nævnes ikke noget om evaluering af læseindsatsen i materialet, udover evaluering af den enkelte elevs læseniveau.

Gentofte: materiale under udarbejdelse

Gladsaxe:

Gladsaxe Kommune har ikke en selvstændig læsepolitik, men har haft læsning som særligt *indsatsområde* for skolerne siden 2000. Læseindsatsen beskrives med en række overordnede mål for alle klassetrin, og det er så op til de enkelte skoler at udarbejde handleplaner på baggrund af disse mål. I kommunens seneste skolepolitik fra 2007 er læsefærdigheder nævnt som en del af en større vision.

Den enkelte skole skal løbende gennemføre pædagogisk evaluering af arbejdet udover elevtestning på alle klassetrin.

Greve:

Greve Kommune har en politisk vedtaget læsepolitik fra 2006. Politikken er udformet på baggrund af kommunens skolars læsepolitik, og begge revideres årligt, og nye mål for det kommende skoleårs arbejde, med såvel den overordnede som den lokale læsepolitik, opstilles. Læsepolitikken dækker skoleområdet.

Den enkelte skole skal offentliggøre og evaluere årets læsepolitik på skolens hjemmeside.

Hedensted:

Hedensted Kommune har en politisk vedtaget læsepolitik fra 2008, som er: ”*målsætningen for og konkretiseringen af den samlede læseindsats i hele barndommen og ungdommen*”. Læsepolitikken dækker skoleområdet og indeholder overordnede mål for indsatsen og en mere detaljeret oversigt over IT - værktøjer til brug i skoleforløbet. De enkelte skoler opfordres til at udfærdige lokale handleplaner.

Den enkelte elev evalueres på skoleniveau, og kommunen afventer evaluering af de nationale tests, inden den tager stilling til den samlede evalueringsindsats.

Helsingør:

Helsingør Kommune har en politisk vedtaget læsepolitik fra 2004, der er opdelt i en generel del for almenundervisning, og en specifik del om særlige indsatsformer til afhjælpning af læseproblemer. Den generelle del er opdelt i to afsnit; førskole- og skoleområdet, og indholdet for begge er overordnede formål med indsatsen og handleplaner med mere konkrete anvisninger. I den anden del beskrives forskellige konkrete tiltag for børn med læse- skrivevanskeligheder alt efter klassetrin og sværhedsgraden af vanskelighederne.

Der evalueres på førskole- og skoleområdet i forhold til det enkelte barns niveau, men ikke noget om en samlet vurdering af kommunens læsepolitik.

Hvidovre:

Hvidovre Kommune har "*Handleplan for læsning*" fra 2004, der dækker førskole-, skole- og fritidsområdet. Alle områder indledes i handleplanen med et kort overblik over div. tiltag, og derefter opstilles konkrete mål for indsatsen. Der benyttes samme skematiske opstilling som i Odense for alle mål på alle områder med de fælles overskrifter: opgave, hvornår, hvordan, hvem og evaluering. Indsatsen for skoleområdet indeholder bl.a. specifikke mål for efteruddannelse, information af forældre og fritid.

Evaluering er et fast punkt i den skematiske oversigt over mål med indsatsen (som i Odense).

Kolding:

Kolding Kommune er pt. i gang med at udarbejde en ny *handleplan* for læsning, så det følgende gælder for 2005 udgaven. Handleplanen dækker skoleområdet, og for alle klassetrin fra 0. - 9. er der skematiske opstillinger med mål for forventet udbytte for den enkelte elev, og mere konkrete ideer til læseaktiviteter der bør arbejdes med. De enkelte skoler skal træffe beslutninger om egne mål og handleplaner inden for rammerne af den kommunale målsætning.

I handleplanen er der evalueringsmål på skoleniveau for alle klassetrin.

Søllerød:

Søllerød Kommune har "*Handleplan for læsning*" fra 2004, der dækker skoleområdet. Det er et omfattende materiale med en høj detaljeringsgrad, for eksempel med krav til klassernes indretning og specifikke anvisninger til metode alt efter klassetrin.

For alle klassetrin opstilles anbefalinger til arbejdet med punkterne: målsætning, undervisningsindhold, aktivitetsforslag, kvalitetsmål, handleplan og evaluering. Derudover indeholder handleplanen forslag til organisatoriske tiltag til styrkelse af læseundervisningen og en liste over tiltag i forhold til forældreinvolvering.

Handleplanen opstiller kvalitetsmål og evaluering som faste punkter til alle klassetrin, derudover foreslås det, at den samlede handleplan revideres løbende og senest efter 3 år.